

ved at forudsigeren er klar over, at modspilleren (modspillerne) ved, hvad der tjener forudsigeren bedst og omvendt, og derfor vil handle modsat. Men dette kan hver af parterne også forudse, således at de vil handle anderledes end først tænkt o.s.v. Resultat: ubestemthed.

Til denne pessimistiske pjece skal kun føjes den bemærkning, at den enkelte virksomheds forecasts ikke skal offentliggøres og derfor ikke behøver at slå sig selv ihjel og at problemstillingen i 3. er aldeles irrelevant efter spilteoriens fremkomst (jfr. f. eks. Brandis artikel i *Erhvervsøkonomisk Tidsskrift* nr. 3, 1956), idet opstilling af pay-off matricen reducerer usikkerheden betydeligt.

Erik Johnsen.

Arthur Spiethoff: **Die Wirtschaftlichen Wechsellagen.** I. Erklärende Beschreibung, 236 s. — II. Lange Statistische Reihen. 47 Tabellen. J. C. B. Mohr (Paul Siebeck), Tübingen, 1955.

Bogen indledes med et afsnit af Edgar Salin om konjunkturforskningens stadi og opgave, hvorefter Spiethoff skriver om henholdsvis sine grundbegreber, konjunkturbevægelsernes komponenter (opsving, overproduktion, krise, stagnation), konjunkturbevægelsernes mønster-kredsløb, det faktiske historiske forløb af konjunkturbevægelserne fra 1600-tallet til 1913, konjunkturforklaringer samt sin egen konjunkturteori. Bogen sluttet med 35 sider referencer til konjunkturlitteratur.

Bogen er — efter Spiethoff — en videre bearbejdelse af hans „Krise“-artikel fra 1923 i *Handwörterbuch der Staatswissenschaften* og Edgar Salin fremhæver i sin indledning, at denne artikel ikke blot er et tvivlsomt slutprodukt af den gamle tyske lærde tradition, men at man også i dag må opbygge en konjunkturpolitik med den som udgangspunkt.

Allerede her kommer han i modstrid med Spiethoff, som begynder med at sige,

at han kun vil forsøge at analysere konjunkturforløbet i den tid „die vom Vorrherrschen des Wirtschaftsstillstands des Hochkapitalismus mit in der Hauptsache freier Marktwirtschaft geprägt wird“, altså den liberale periode, hvor prisdannelsesmekanismen fungerede. Det er nemlig efter Spiethoffs mening diskutabelt, om der er forekommet konjunkturbevægelser i egentlig forstand efter første verdenskrig, hvor statsindgrebene spiller en større og større rolle for det økonomiske forløb. Nærmere præciseret er det Tyskland i perioden 1822–1913, der er genstand for analyse, medens tiden før og efter beskrives bredere.

Han inddeler den enkelte konjunktur-bølge i 1. nedgang, 2. første stigningstrin, 3. andet stigningstrin, 4. højkonjunktur, 5. kapitalmangel og 6. krise, hvorefter man igen kommer til 1.

1 og 2 betegnes tilsammen som stagnation (Stockung). Nedgangen kendetegnes ved fald i investeringen, jernforbruget og jernproduktionen samt renten og første stigningstrin består i, at nedgangen i de tre førstnævnte ophører, og at en svag stigning indtræder.

2, 3, 4 og 5 danner opsvinget. Andet stigningstrin består i „betydeligt større kapitalinvestering, navnlig i aktier“ samt at jernforbruget nærmer sig toppunktet af den tidligere svingning. Højkonjunktoren indiceres af stigende rente, og af at investering og jernforbruget bliver højere end noget tidspunkt under den forudgående svingning. Kapitalmanglen viser sig ved, at investeringen sløjer af, renten stiger, aktiekurserne flover, boligbyggeriet går ned, jernforbruget går ned, og overproduktion begynder.

Endelig kommer 6, krisen, med kreditvæsenets sammenbrud og flere falitter.

Det skal herefter forsøges kort at gengive Spiethoffs konjunkturteori, idet først følgende begreber må nævnes:

Social-formue (Sozial-Vermögen):

mængden af alle behovstilfredsstillel-

ved at forudsigeren er klar over, at modspilleren (modspillerne) ved, hvad der tjener forudsigeren bedst og omvendt, og derfor vil handle modsat. Men dette kan hver af parterne også forudse, således at de vil handle anderledes end først tænkt o.s.v. Resultat: ubestemthed.

Til denne pessimistiske pjece skal kun føjes den bemærkning, at den enkelte virksomheds forecasts ikke skal offentliggøres og derfor ikke behøver at slå sig selv ihjel og at problemstillingen i 3. er aldeles irrelevant efter spilteoriens fremkomst (jfr. f. eks. Brandis artikel i *Erhvervsøkonomisk Tidsskrift* nr. 3, 1956), idet opstilling af pay-off matricen reducerer usikkerheden betydeligt.

Erik Johnsen.

Arthur Spiethoff: **Die Wirtschaftlichen Wechsellagen.** I. Erklärende Beschreibung, 236 s. — II. Lange Statistische Reihen. 47 Tabellen. J. C. B. Mohr (Paul Siebeck), Tübingen, 1955.

Bogen indledes med et afsnit af Edgar Salin om konjunkturforskningens stadi og opgave, hvorefter Spiethoff skriver om henholdsvis sine grundbegreber, konjunkturbevægelsernes komponenter (opsving, overproduktion, krise, stagnation), konjunkturbevægelsernes mønster-kredsløb, det faktiske historiske forløb af konjunkturbevægelserne fra 1600-tallet til 1913, konjunkturforklaringer samt sin egen konjunkturteori. Bogen sluttet med 35 sider referencer til konjunkturlitteratur.

Bogen er — efter Spiethoff — en videre bearbejdelse af hans „Krise“-artikel fra 1923 i *Handwörterbuch der Staatswissenschaften* og Edgar Salin fremhæver i sin indledning, at denne artikel ikke blot er et tvivlsomt slutprodukt af den gamle tyske lærde tradition, men at man også i dag må opbygge en konjunkturpolitik med den som udgangspunkt.

Allerede her kommer han i modstrid med Spiethoff, som begynder med at sige,

at han kun vil forsøge at analysere konjunkturforløbet i den tid „die vom Vorrherrschen des Wirtschaftsstillstands des Hochkapitalismus mit in der Hauptsache freier Marktwirtschaft geprägt wird“, altså den liberale periode, hvor prisdannelsesmekanismen fungerede. Det er nemlig efter Spiethoffs mening diskutabelt, om der er forekommet konjunkturbevægelser i egentlig forstand efter første verdenskrig, hvor statsindgrebene spiller en større og større rolle for det økonomiske forløb. Nærmere præciseret er det Tyskland i perioden 1822–1913, der er genstand for analyse, medens tiden før og efter beskrives bredere.

Han inddeler den enkelte konjunktur-bølge i 1. nedgang, 2. første stigningstrin, 3. andet stigningstrin, 4. højkonjunktur, 5. kapitalmangel og 6. krise, hvorefter man igen kommer til 1.

1 og 2 betegnes tilsammen som stagnation (Stockung). Nedgangen kendetegnes ved fald i investeringen, jernforbruget og jernproduktionen samt renten og første stigningstrin består i, at nedgangen i de tre førstnævnte ophører, og at en svag stigning indtræder.

2, 3, 4 og 5 danner opsvinget. Andet stigningstrin består i „betydeligt større kapitalinvestering, navnlig i aktier“ samt at jernforbruget nærmer sig toppunktet af den tidligere svingning. Højkonjunktoren indiceres af stigende rente, og af at investering og jernforbruget bliver højere end noget tidspunkt under den forudgående svingning. Kapitalmanglen viser sig ved, at investeringen sløjer af, renten stiger, aktiekurserne flover, boligbyggeriet går ned, jernforbruget går ned, og overproduktion begynder.

Endelig kommer 6, krisen, med kreditvæsenets sammenbrud og flere falitter.

Det skal herefter forsøges kort at gengive Spiethoffs konjunkturteori, idet først følgende begreber må nævnes:

Social-formue (Sozial-Vermögen):

mængden af alle behovstilfredsstillel-

sesmidler i samfundet (goder og tjenesteydelser), herunder

- A. den gode mængde, der tilfredsstiller det umiddelbare behov (Genussvermögen),
- B. den gode mængde, der tilfredsstiller det middelbare behov, d.v.s. mængden af produktionsmidler (Erzeugungskapital, eller Socialkapital).

Privat-formue (Privatvermögen):

den enkelte persons mængde af økonomiske goder, herunder

- A. goder, der kan anvendes til umiddelbar behovstilfredsstillelse og
- B. Erhvervskapital (Erwerbs kapital, Privatkapital) eller den del af den enkelte persons privatformue, som han anvender til at skaffe sig indkomst med.

Opsvinget består i voksende investering og dennes størrelse bestemmes af det forventede udbytte. Investering finder sted i „Ertragsgüter“) d. v. s. produktionsmidler og langvarige forbrugsgenstande. To hovedfaktorer er bestemmende for, under hvilke omstændigheder nyinvestering vil finde sted, nemlig den *tekniske udvikling og fremkomst af nye markeder*. Endvidere er forudsætningen: *ledig kapacitet eller arbejdskraft, samt kredit*.

Alle disse tre ting er imidlertid frisat i den forudgående stagnationsperiode, hvoraf kreditten forefindes i form af bankindskud eller tilgodehavender i udlandet. Opsvinget sætter ind, når priserne begynder at stige, idet prisstigning anses for at være det stærkeste incitament til produktionsudvidelse. Og det er i egentligste forstand til stede, når foretagerlysten bliver så stærk, at kapitalefterspørgselen hæver renten.

Opsvinget er *selvforstærkende*: udvidet kapitalanlæg, stigende priser og fortjene-

ster, større godeforbrug og produktion fører igen til udvidelse af kapitalanlæg o.s.v. Det er dog karakteristisk, at prisstigningerne kun optræder regelmæssigt for det middelbart forbrugs vedkommende.

Opsvinget *standser* ved, at der på et eller andet tidspunkt fremkommer overproduktion af produktionsmidler og varige forbrugsgoder. Overproduktion fremkommer ved uligevægt i opsparing og investering. Det er alene den flydende realkapital („middelbare forbrugsgoder“) der regelmæssigt bliver genstand for overproduktion.

Overproduktionen glider automatisk over i *stagnationen*, som evt. kan være ledsaget af en krise. Stagnationen kan mildnes ved kapitalimport. Stagnationen er først og fremmest et tilbageslag på opsvinget, på overproduktionen og på krisen. såvel psykologisk som økonomisk.

Hovedfaktorerne i Spiethoffs konjunkturforklaring er altså: 1) ny teknik og 2) nye markeder, som er faktorer, der ligger uden for det økonomiske system, 3) renten og 4) overproduktionen af flydende realkapital, som efter Spiethoff begge ligger inden for prisdannelsesprocessens rammer.

Spørgsmålet er her ikke, om disse fire elementer er vigtige for moderne konjunkturanalyse, men om deres samspil kan forklare de konjunkturbevægelser „som er normale for den frie højkapitalistiske markedsøkonomi“. Medens 1), 2) og 4) vel må betegnes som væsentlige elementer, må man sætte spørgsmålstegn ved 3), idet institutionelle faktorer vel også i den betragtede periode har spillet meget stærkt ind på samfundets renteniveau. Spiethoffs bog er et interessant arbejde som økonomisk historie og som et stykke levende dogmehistorie.

Erik Johnsen.